

نور كى بوردى

نور كى ادبىياتى مركزى ھېيئىتى طرفىدىن نەشر اولغۇر.

جلد ۳

مايس - حىراىان ۱۹۲۶

نومرو ۱۸

عالم و متفكر استاد من آغا اوغلي احمد بك افندي ادبي عرصه عالم

افندم ؟

(يازى) مسئله سى بنده كنزك ذهنمده كى موازنه يى خير پالا يور . شوراده بوراده
(لاتين حروفى) حقنده مقاله لر يازيليور . زمانمرك بهض صاحب قلملرى بونلره
شدتلى طرفدار كورونيورلر . معلوم عاليكزدر كه هراوقويوب يازانك يازى ، املا ،
قواعد مسئله لرنده آزچوق برفكرى اوله بيلير . فقط برده بونلرك آيرى آيرى اربابى
واردر . بنده كنز بردانه سنى بيليرم كه براملا مبحثنده بى تهديد قالدشمشدى .
يعنى بوايشارك بودرجه حرارتلى طرفدارلرى وار . بناء عليه اك زياده سوزى اونلره
ويرمك لازم كلزمى . يعنى بر اديب ، محض اديب اولمقله حروف ، املا ، لغت
مسئله لرندن بالاصاله بحث ايد بيليرمى .

شيمدى معروضاته كيريشيم . اولاً شونى عرض ايديم كه : بنده كنز نه شو
يازى يه (عرب يازيسى) نامى ويرنلردنم ، نهده عربلرك (كوفى) خطى احداث
ايتدكلرينه حكم ايدرم ، نهده بوكونكى خطوطك اصلا حنده عربلرك مدخلى اولديغه
قائلم . الحاصل شو يازى ايله عربلرك علاقه سى بنده كنز معلوم دكلدر . عهد نبويده
بويازى بر كره يوق ايدى . ايلك قرآن بويازى ايله يازلمادى . حضرت پيغمبر خير
بر ايكي صحابي كوندره رك اونلردن يازى او كرنديلر . ديمك كه بويازينك دين ايله
بر تعلق كوروله من . هنوز بو علملر تكمل ايتمه ديكي ايچون بو خصوصلرده جزم
ايله سوز سويله مك قولاي دكلدر . كوفهده توركلر اقامت ايتدكلرينه كوره كوفى
خطى ايله اويغور يازيسنك بر مناسبتى اولسه كرك . اوندن صوكرهده بويازينك متصلاً
توركلر طرفندن اصلاح وتهذيب ايدلديكنه نظراً بويازى من القديم بزم اوله سى

ایجاب ایدر . هله هر حالده بویازییه بزدن چوق امك ویرن یوقدر .
 بنده کز بوجهتدن ده بویازی بی التزام ایتمه یورم . انساك کندينك بيله اولسه
 ملتیه عظیم منفعت تأمین ایدن باشته برشی اوغرینه اوده فدا ایدیلیر .
 بنده کزی دوشوندورن شودر :

ای ، فنا ! شو یازی ایله بيله یازی یازانلریمز ظن ایدرم که هنوز یوزده
 ردرجه سنده در . آلیب صاندینی صوغان ، صاریمساغی چتره قیل بیر املا ایله یازان ،
 یاره ویریب آلدینی اصنافك ، مشترینك اسملرینی ده هیروغلیف خطیه شبیه
 چیز کیرله تثبیت ایدن ینه او قیلدن قاره جمله ایله حسابی یاپانلرده او یوزده بیر
 داخلدر .

شیمدی خلقت لندن ای کونو وقتیه او کرندیکی بویازی بی ده آلینجه آلتش
 یتش یاشندن سو کره هر هانکی یازی بی او کر نمه سنك آرتیق احتمالی یوقدر . بیچاره
 بقال قصاب شاشیریب قاله جقار یا خود مملکتده بیر یازی یرینه ایکی یازی اوله جق
 بیر طرفدن خلقمزی یکدی کره طانیتدیرم ، وحدت حصوله کلسین دیرکن ،
 بوجهتدن ده ایکیلک حاصل اوله جق . قهوه خاهلرده غزته لری هجاله بن ، کوی
 اوطه لرنده حکومتک تعمیمی او قومغه چالیشان بیچاره کیمسه لرده آرتیق حرف
 واحد طانییه مایه جق کویلرده دکیل قصبه لرده بيله بلکه اوج دورت کیشی یازیب
 او قویان بولونه بيله جک بوده شبه ملی . نفسی دوشونیورم هر ناصیلسه لسان مراقیه
 جات پات لاتین حروفنی او قویورم فقط بو وقوفم ، الیه قلمی آلیب ده صالدیر
 صالدیر بیر مقاله قلمه آلمق درجه سنه کوچ واره جق . ییزلر بویه اولور سه ق - اجنبی
 لسانی بیلنلریمزدن ماعدا - وای اون میلیون خلقمزك حاله . کندی کندی
 دوشونیورم ده عقلی اوینا ته جغم کلیور . بنده کزه بویازی د کیشدیرمك عادتا
 (لسان) د کیشدیرمك کیبی کلیور .

بویه ملتیزك جهالت عمومیه سنی دوشونمندن ، مترقی ملتیزك هر جهتدن ،
 بالخاصه اقتصاد جهتدن ییزی محو ایتمکک عزم ایله دیکنی خاطر لایمه دن ؛

خلقمزی بیردن بیره یکپساره قاب قاره جاهل بیراقهیی بیرقاچ دقیقه اولسون
خلقه جیاق قفاسیله بیر دوشونهلم، وارلغمزه نه وخیم بیر ضربه اوله جق.

بو کون حکومت مرکز مزده کفایتلی کفایتسز، حتی ابتدائی بیر تحصیل کوره بیلیم
اوقور بازار جهندن بیر بخرانده اولدیغنی بیلیمه نیز وارمیدر. دواژده - کفایتسز
داخی - اقدی ناقصدر بولونما یور. یعنی تحصیللی خلغمز نفس الامرده اقل قیلدر
ولایتلرده داها آز قضاالرده اونه بالغ اوله مایان یرلر واردر : حال بومر کژده در
بونلرده بیک زحمتله اوکرنده کلری شو یازی بی بیراقیبده دیگر هر هانکی یازی بی
اوکره نه رک اونکله ایش کورده جک عقلمده ، قفاده آداملر دکیلدر . ذاتاً مملکتک
متفکرلری نک اک بویوک قصوری خلغمزی طانیما قدر .

استاد ! شو یازیمزدن باشقه هر هانکی بر خطک قبولیله بونک منی حالده
(تورکیه) ده بوتون ایشلر بردن بره طورور. خلق معامله دن قالیر، دواژ تمطیل
اولونور خلقی بروله وحیرت آلیر هر کس دمبسته قالیر .

واللهی بنده کزدوشونیورمده (بومملکتده) اگر جناب شهاب الدینلر، عبدال
جودت بکفر فکرسز ، صایغیسزده بنم کبی بچاره لر داها اطرافلی دوشونور ،
داها اصابت نظر صاحبی ایسه وای مملکتک حاله !) دییه جکم کلیور . بر داها
شویله بیطرفانه دوشونیورم ، کندیمی حقی بولیورم . بر مسئله بی مشخص و محم
بر صورتده تصویر قدرتنده اولسه یدم ، هله بعض قدرتلی استادلر کبی مضر ،
باطل ، حقسز مسئله لری حقی کوستره جک حذاقده بولسه یدم بویله قورقونجلی
بسیط فکرلرده بیله متجلی مسئله بی حقیله عرض ایدردمده وطنمزک هر نوع قلبانده
عامل بولونان قیمتلی متفکرینمزک یک قیمتلی مفکره لرینی یورمنه حاجت بر اقردم .
حضرت مولانا نک مشوی شریفده بر حکایه سی وار :

عهد مولاناده سلجوقی اجله رجالندن علم آدمی ایکی قارداش وارمن . کوچوکی
ضایت قیصه بویلی ایمن فقط اک یو کهک بر منصب صاحبی ایمن . بویوکی اوزون
بویلی ، آنجق متوسط بر مأموریتده بولویورمن بر کون بویوک قارداش ؛ کوچوکنک

صدر مجلسده بولوندينى بر اوطهيه داخل اولمش كوچوك قاردش ؛ آنجق آغا بكيسى اولديغندن دولاي شويله نيم ركوع كې قيميلداش بويوكده ديمش كه :
— صانكه بوسوتون قيامك باشقه لر ينك نيم قيامى قادار بيله بر ارتقاع حاصل ايديورمش كې . هايدى باقم اولنكده ياريسى كس .

زدهده خلقمنز كويا كافى صورتده اوقومش يازمش كې برده اولنرك او معلوماى ده جف القلم ابطال ايدرك يكي دن يكياره عجمى ياپيورز .

شوقادار معروضاتم بيله فكر عاليكزى يورمه دن مسئله نك درجه اهميتنى بوتون اطرافيله انظار اعتباريكزه تجلى ايتديرير . بوكافى ، كلهلم لاتين حروفنك ماهيته :
ذاتاً كنديسى (z) و (x) كې ابتدائى مركب حرفلى شامل اولمقله برابر آثار شرقيه ي يازمق ايچون كنديلرنجه هم مستقل حرف شكلى ياپمشلر ، همده كندى شكلارينه بعض نقطه و علامتلر وضع ايتمشلر . حالبوكه بنده كنزك اعتقادجه بوكونكى عربجه ، عجمجه كلهلرله قاريشيق ديلمزى بحق يازه بيايمك ايچون بوكونكى لاتين حروفه :

چ چ خ ذ ص ض ط ظ

ع غ ق [۱] ك [۲] ك [۳] ك [۴] ه ي .

حرفلى اوقوته جق مستقل شكللر قويلىسى لازمدر . يوقسه قالين ويا اينجه صائلك اعانه بيله متقارب برسسله بر حرف مخرجه بكمزه تهر ك ياريم يامالاق تصوت ؛ او حرفى حقيقه اوقوته من .

[۱] — آنادولو قافى ، كه آذربايجاندهده جوق مستعملدر . اسنانبولالير (غ) كې تلفظ ايدرلر . مثلاً (قارقى ، قاكلى ، قاجه) كله سنك قافيله (صاقينمق ، طاينمق) ده كې برنجى قافلك آراسنده عظيم فرق وار . برى غينه چالار ، ديكرى كسكين عربى كافه بكمزه ر . ۲ — كاف فارسى : كفتار ، كلدى . ۳ — واوه چالار ، غينه چالار ، يابه چالار تورك كافى (بوكه لك = بووه لك . كو كرچين = كوورچين . بوكور = بوغور ، كوكوس = كوغوس ، دوكون = دوغون .

ییکیری = بی ییری ، بك = بی . ۴ — کاف نونی : دیکله مک = دینله مک .
آکلامق = آنلامق .]

بزم دیلیمزک صامتلی، صائتلی اک مکمل اولدینی جهتله بیلدیگمز الستهک
هپسینی مکمللاً یازار . لاتین حروفی بزم (و) قالین صائتقی شامل دکلدرد . (قوش ،
قوزو ، بورون) کبی . (بی) ده یوقدر (قیزمه صیجاق ، ایلیق) کبی (و) ده
یوقدر ؛ (کوسترمک ، اولمک ، سوز سویله مک) کبی .

شو صورنده بزم شو تورکیهک بو کونکی لغتلینی لاتین حروفیله بحق یازوب
اوقویه بیلیمک ایچون شولاتینجه (آلفابه) حرفلرینه اون سکیز قادار شکل علاوه
ایدلمک لازمدرد .

بومبحث بالطبع ایجه قونوشوله حق موضوعدر . فقط بویوک برغیرتله اوتوز
سنه دن بری اوغراشدیغم برعلمه تعاق ایله دیکی جهتله خطاسی آزدرد اعتقادندیم .
مع مافیہ : الیمزده کی شو یازی وامله حقیقه " اشتکایی جالب بر نقصان
عرض ایدرد . فقط اصلاحی — اهلی اولمایانلرک ظنلری وجهله — او قادار
کوج دکلدرد . اربابی طوپلانیب برشیته قرار ویرمه لی . اصل حکومتده
او مصیب قراری تأیید ایتمه لی . مکتبلر ، غزته لر ، دوائر دولت یاواش یاواش
او املایی تطبیق ایله مه لی .

یازیمزی قولایلاشدیرمق ، املایی پک آرز قواعدیله خلقه قولایجه اوکرتیمک
ایچین اوله حروفاتز شو طرزده اوله حق :

ا	ص	م
ب	[ض]	ن
پ	[ط]	و
ت	[ظ]	ه
[ث]	[ع]	ی
ج	غ	
چ	ف	
[ح]	ق	
خ	ق	آنادولو قافی
د	ك	كاف عربی
[ذ]	ك	كاف فارسی
ر	ك	كاف غینی (غف)
ز	ك	كاف واوی (وف)
ژ	ك	كاف یائی (یف)
س	ل	
ش		

— دیلیمزده قارشیلنی اولوب خلق آراسنده یاشایان یابانجی لغتله کذلک خلغمزه قادار یایلمایوب حالا ارباب قلم آراسنده محدود بر صورتده یاشایان یابانجی لغتله — بو قییل یابانجی قاعده لر

— مرکب اوله رق قوللانیلان و قارشیلنی دیلیمزده موجود اولان یابانجی تعبیر لر .
[قارشیلنی اوله یوب خلق آراسنه یاییلانلر بسیط کبی قیایشه حالنده دیلیمزده قالیر]
شو اوچ نوع لغتله ترکیلرک دیلیمزدن چیقاریلمسی
خلغمزه قادار شایع اولان یابانجی لغتله ، ترکیلر املامزه ، قاعده مزه ، تابع اولمسی یازیمزی ، املامزی ، دیلیمزک اوکره نیلمه سنی قولایلاشدیره جنی شه سزدر . چونکه بزه هب کوچلکله یازیمزه بر قاچ حرف علاوه ایدلمه سیله

برده یا بانجی کله‌لری کندی املاسیله کندی قاعده‌سیله قوللانمقدن کلیر .

مع مافیہ دیلیمزده برچوق اصطلاحلر احداث ایتمک مجبوریتده اولدیفمزدن
یا بانجی کله‌لر ، ترکیلر مسئله‌سی قولای بر مسئله دکلدیر . اربابی آراسنده چوق
مناقشه ایستر .

شونی‌ده عرض ایدیم که : کوچلک یازیمزده املامزده دکل بلکه اصول وقاعده
قویوبده هر کسی اونلره تابع قیلمقدهدر . شیمدی یه قادار بوکا قادر اوله‌مادق .
معروضاتم اجمالاً بودر . نظر اهمیتته آلینیرده ارشاد وتشویق بویورولورسم
بلکه نافع نتیجه‌لر استحصال ایتمش اولورز .

ولر جلی